

SKUP 2001 – 29

Prosjekt: Obduksjonssaken
Medarbeider: Linn Sandberg Skarstein
Publikasjon: NRK Nordland, Her & Nå, Dagsnytt, Dagsrevyen
Publisert: August 2001
Medium: Radio og TV
Tema: Helsevesen

Linn Sandberg Skarstein
NRK Nordland

Obduksjonssaken

3.

Publisert:

09.08.01

Dagsnytt

NRK Nordland

Her & Nå

Dagsrevyen

Diverse dagspresse og NRK (fra 10.08)

Saken gikk først i Dagsnytt 09.08 kl 06.30.

4.

Redaksjon og redaksjonsadresse:

NRK Nordland

Jernbaneveien 100

8001 BODØ

Tlf: 75 50 58 00

Ref. : Tord Berthinussen, Nyhetssjef NRK Nordland

5.

Journalistens adresse:

52 Holland Park

London W11 3RS

ENGLAND

Tlf: +44 7979 8168 55

Kontaktperson:

Rune Lind

NRK Nordland

Tlf: 90 66 63 44

6.

Redegjørelse for arbeidet:

A. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Spiren til ideen til denne saken ble født i løpet av en helt alminnelig juli-kveld på kafe med gode venner. En diskusjon rundt ordinær jordfestelse kontra kremering utviklet seg til en diskusjon om hva som skjer med døde kroppar som skal gjennom en obduksjon. En i forsamlingen hadde særdeles sterke meninger om obduksjon, og ytret at vedkommende aldri ville tillate en obduksjon dersom en av hans nærmeste skulle falle fra. Grunnen til dette var at han hadde hørt rykter om at døde mennesker får en svært uverdig behandling på obduksjonsbenkene, og at avfall ble lagt i kroppene før de sys igjen.

Nyheten fra noen måneder tidligere om at organer ikke blir lagt på plass i døde etter obduksjoner, hadde lagt seg, og det ble konkludert med at dette må være akseptabelt ettersom organer ofte må til laboratorier for tidkrevende undersøking og at den døde helst bør begraves innen rimelig tid. At vedkommende ikke har alle organer intakt, er dermed ansett som mindre viktig i forhold til hensynet til forskningen. Denne nyheten fikk tildels voldsomme reaksjoner da den kom, og det er for så vidt forståelig. Pårørende reagerer med vantro når de får vite at vitale organer som f. eks. hjerte eller hjerne er fjernet fra et nært familiemedlem uten at noen informasjon om dette er blitt gitt av lege eller andre. Temaet er ømfintlig i seg selv, ikke minst for dem som er midt i en sorgprosess.

Det kan hende det foregår mye rundt omkring på sykehusene som offentligheten aldri får vite om, og i mange tilfeller er det mulig at det er like bra. At organer blir tatt ut og ikke lagt tilbake, høres nok verre ut enn det det er. Det er imidlertid stueren praksis. Noe helt annet er det hvis de døde blir behandlet på en respektløs måte ved at de blir brukt som avfallsbøtter i obduksjonssalene. Dette tjener ikke forskningen, og er både unødvendig og sjokkerende.

Tanken på dette opprørte meg så sterkt at jeg ønsket å finne ut av om det faktisk var tilfelle, eller bare 'skrekkhistorier' og løse rykter.

To dager etter fikk jeg bekreftet det jeg var ute etter. Jeg konfronterte en bekjent, som er ansatt ved Nordland sentralsykehus, med det jeg hadde hørt. Vedkommende var da ferdigutdannet sykepleier, og hadde i forbindelse med sykepleierutdanningen sin ved Høgskolen i Bodø vært observatør under en obduksjon ved Nordland Sentralsykehus. Hun kunne bekrefte og utdype det som tidligere var blitt sagt. Hun hadde vært vitne til at plastikkhansker var blitt lagt i den døde kroppen som ble obdusert. Dette husket hun spesielt godt fordi den som utførte obduksjonen gjorde tegn til at hun, som også hadde plastikkhansker på seg, skulle legge dem i liket. Sykepleieren fortalte at hun opplevde det hele som svært uverdig.

Dette var det jeg trengte for å sette i gang med arbeidet. Spiren til ideen var blitt til en ubehagelig, men god og viktig sak.

B. Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Blir lik brukt som søppelbøtter ved Nordland Sentralsykehus? (Altså er dette en praksis og ikke bare et engangstilfelle?)

C. Ble problemstillingen endret underveis?

Ettersom svaret på hovedproblemstillingen viste seg å være JA, var det helt nødvendig å endre problemstillingen underveis. Dette sier seg selv, ettersom et negativt svar ville medført at saken ble lagt 'død'. Etter at det ble avdekket at dette faktisk har skjedd, ble spørsmålsstillingen rettet mot etikk, og det ble også fokusert på opplæringen av obduksjonsansatte. Hvordan kan slikt skje? Er opplæringen av obduksjonsassistenter for dårlig? Da det ble konkludert med at dette representerer alvorlige brudd på rutiner og etiske retningslinjer, ble spørsmålet: Kan vi være sikre på at dette ikke skjer igjen? Kan vi i framtiden føle oss trygge på at våre nærmeste blir behandlet med respekt og på en etisk forsvarlig måte dersom en obduksjon skulle være nødvendig for å konstatere en dødsårsak?

D. Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, problemer underveis mv.

Arbeidet besto i hovedsak av to faser. Den første var en svært tid- og arbeidskrevende, men veldig spennende, fase. Denne varte i halvannen uke, fra jeg fikk bekreftet forholdene av min primærkilde i månedskiftet juli- august og fram til saken var ferdig utpå kvelden 08.08.01. Den andre fasen var også spennende, og kan sies å pågå enda. Dette går på reaksjoner og utvikling, samt en avslutning av saken.

I.

Etter at jeg fikk forholdene bekreftet fra sykepleieren ved Nordland Sentralsykehus, begynte en nitidig jobb med å få dette bekreftet fra annet hold. Énkildejournalistikk holder ikke, og i hvert fall ikke i saker som denne. I tillegg ønsket sykepleieren, forståelig nok, å være anonym, og dette svekker jo i noen grad sakens troverdighet. Her gjaldt det å komme i kontakt med andre som har opplevd det samme. Jeg var forberedt på at dette kom til å bli en vanskelig oppgave, spesielt med tanke på at mange vegrer seg for å komme med opplysninger til journalister i så vidt betente saker som denne. I tillegg er lojalitet overfor arbeidsgiver for mange vanskelig å utfordre.

Jeg startet med å ringe sykepleiere jeg kjenner. Noen få av dem hadde deltatt ved obduksjoner, de fleste hadde det ikke. Tilbudet ved sykepleierhøgskolen om å delta som observatør var frivillig. De fleste som hadde deltatt, innrømmet at de syntes situasjonen var uverdigg og opprørende. På spørsmål om hva som konkret hadde foregått under og etter obduksjonen, ble svarene imidlertid flakkende og unnvikende. En husket ikke, en annen mente at noe muligvis ble lagt i den døde kroppen men kunne ikke si dette sikkert.

Helhetsinntrykket var at ingen ønsket å bli blandet inn i en sak som dette, noe de også uttrykte. En ba meg om ikke å lage noen sak av dette, med den begrunnelse at folk har best av ikke å vite om hva som foregår på sykehusene. Flere ganger spurte jeg meg om dette kanskje var riktig, og lurte på om det kanskje var best å legge den fra meg. Jeg er imidlertid glad for at det kun ble med tanken, og i ettertid har jeg aldri vært i tvil om at det var det riktige å gjøre. Folk har rett til å vite om dette, selv om det kanskje er ubehagelig informasjon. På ingen annen måte kan man få gjort noe med problemene.

Jeg ønsket å ha minst en sikker kilde til før jeg presenterte saken for min nyhetssjef, Tord Berthinussen. Etter å ha snakket med de sykepleierne jeg kjenner, begynte jeg å ringe til sykepleiere jeg ikke kjenner – navn jeg fikk fra de jeg snakket med først. Disse var mer reserverte enn de jeg kjenner, noe jeg forstår ettersom disse overhodet ikke har noe tillitsforhold til meg som person. Av noen fikk jeg nye navn og telefonnummer, både til sykepleiere og til ambulanspersonell som ble antatt kan ha deltatt ved obduksjoner ved NSS. Hvor mange nummer jeg slo og hvor mange timer som gikk med til dette kan jeg ikke anslå. Etter et par dager uten annen framdrift enn egen motivasjon -etter at samtaler med disse sykepleierne ga meg mistanke om at det foregår ting som folk helst ikke vil snakke om- traff jeg blink. Jeg fikk et tips fra en god venn som kunne fortelle at en bekjent av ham, som jobber i politiet, hadde deltatt som observatør i en obduksjon. Denne politimannen hadde visstnok også ubehagelig erfaring fra obduksjonssalen. I samtale med politimannen kom det fram at avfall hadde blitt kastet i liket også under den obduksjonen han var vitne til. Politimannen ønsket ikke å ha noe med saken å gjøre annet enn den informasjonen han anonymt ga meg, og han var tydelig engstelig for sin stilling. Dermed var forholdene bekreftet fra to sikre og pålitelige hold.

Målet var i utgangspunktet å få tre uavhengige kilder til å bekrefte at avfall har blitt lagt i lik under obduksjon ved patologisk avdeling ved Nordland sentralsykehus. Derfor gjorde jeg enda noen forsøk på å få tak i andre som kunne ha opplevd det samme. De aller fleste jeg snakket med hadde aldri vært med under obduksjoner. Dagen etter, onsdag 07.08, ble saken diskutert først med nyhetssjef Tord Berthinussen, deretter med vakt sjef Vera Isachsen, og etter dette på redaksjonens morgenmøte sammen med de andre ansatte. Jeg fikk klarsignal til å kjøre saken med de to anonyme, men pålitelige kildene jeg hadde.

Sykepleieren ble intervjuet og anonymisert ved hjelp av stemmefordreining.

Deretter gikk turen til overlege Rolf Steen ved patologisk avdeling på Nordland sentralsykehus. Steen ble mildt sagt sjokkert, og nektet å tro at noen ved hans avdeling har hatt en slik praksis. Saken ble gjort ferdig i løpet av kvelden og klargjort for 'break' morgenen etter.

II.

At saken hadde krutt, var jeg aldri i tvil om. At den skulle mobilisere så mange var jeg overrasket over, men selvsagt glad for. Saken rullet hele morgenen, og allerede utpå formiddagen fikk den en heldig utvikling. Per Willy Hegge, tidligere ambulansesjåfør ved NSS, ringte redaksjonen og kunne fortelle at han kjente seg igjen i det som var blitt fortalt. Han hadde ved flere anledninger, i alt fire ganger, deltatt som observatør under obduksjoner ved patologisk avdeling ved NSS. Han kunne fortelle at ved *samtlige* obduksjoner hadde det blitt lagt avfall i de døde kroppene, og det dreide seg om *flere* obdusenter. Hegge fortalte at i

tillegg til latexhansker, ble også tilgriset cellostoffer, kniver og emballasje til medisinsk utstyr lagt i de døde. Han hadde reagert på dette den gang, men fikk inntrykk av at dette var innarbeidet praksis ved avdelingen. Hegge kunne altså ikke bare bekrefte det som allerede var blitt sagt; han kunne komme med mer informasjon, og best av alt: Han sto fram med fullt navn i radio, og lot seg intervjuet til fjernsyn. Dette var det som skulle til for å gi saken maksimal troverdighet.

Utover dagen rullet saken videre. Hegge ble nedringt på arbeidsplassen sin, Pasientombudet og daværende helseminister Tore Tønne kom på banen. Leder av patologforeningen, Glenn C. Alfsen fikk ikke fred. Helsetilsynet ble koblet inn. Dette sjokkerte hele Norge, og spørsmålet lå i luften: Skjer dette andre steder? Er dette en kultur som har innarbeidet seg i sykehuskjellerne over det ganske land? Tore Tønne lovet oppvask; en gjennomgang av rutinene ved alle sykehus i landet hvor det utføres obduskjoner. Og han var klar i sin tale: De som har gjort dette, kan ikke fortsette i sine stillinger. Alfsen var gjest i Dagsrevyen. Avisene skrev om dette dagen etterpå. Direktør ved NSS, Eivind Solheim, lovet en granskning av avdelingen. Det kom også reaksjoner fra pårørende. Noen fikk nye sorgreaksjoner, men helhetsinntrykket var at også de syntes det var bra at dette ble tatt opp.

Den 20.08 inviterte direktør Solheim til pressekonferanse. Granskningen var gjennomført og en rapport om funn var skrevet. Solheim vedgikk forholdene ved avdelingen og tok kritikk for det. Overlege Steen nektet fremdeles å tro at dette kan ha skjedd ved hans avdeling. Granskningen ble kanskje gjennomført på en relativt tilfredsstillende måte, men inntrykket vi satt igjen med var at ledelsen ved sykehuset ønsket å dysse det hele ned, og etter min mening fremgår det også av rapporten. Illustrerende er det at kunngjøringen av pressekonferansen i forbindelse med denne saken kom nærmest som en parentes i etterkant av en befaring for sykehusets planlagte pasienthotell. Saken ble oversendt Fylkeslegen i nordland for tilsyn, og ble lovet en rask behandling. Der befinner saken seg imidlertid enda, men er ventet avsluttet i løpet av de nærmeste ukene. Saken pågår dermed enda, i og med at Fylkeslegen kan sende saken videre inn til Helsetilsynet. Dersom Fylkeslegen henlegger saken, vil en ny runde bli satt i gang herfra. Uansett hva utfallet blir, er saken langt fra avsluttet, og prinsipielt viktig. Om patologene klager over at forkingen settes i fare fordi færre vil la sine avdøde obduseres, så er det nettopp disse som burde feie for egne dører og sikre den medisinske forskningens framtid ved å forsikre alle pårørende – og resten av landets befolkning- om at deres nærmeste vil bli behandlet med respekt og på en etisk forsvarlig måte i framtiden. Denne, om enn ubehagelige, avsløringen har alle tjent på.

7) Hvor mye arbeidstid og eventuell fritid er brukt på prosjektet?

I alt to uker er brukt på denne saken, hvorav de første dagene og nettene i hovedsak ble brukt til tankevirksomhet. Tre- fire arbeidsdager gikk med til arbeidet med saken, og uendelig mange timer av min fritid ble lagt ned i denne saken.

8) Spesielle erfaringer

Først og fremst vil jeg nevne at sakens natur i seg selv bød på uvanlige erfaringer for min del. Jeg er fremdeles journaliststudent, og ettersom min erfaring begrenser seg i at dette var min

andre sommer som vikar i NRK Nordland, var dette den første sak av såpass omfang jeg har vært involvert i. At følelsen av å ikke komme noen vei av og til tok nesten overhånd innrømmer jeg gjerne. Men å stole på magefølelsen, og å fullføre til tross for dette, er kanskje den mest verdifulle erfaring jeg har dratt av arbeidet med denne saken.

Noe annet som overrasket meg, var motviljen hos folk som tydelig satt på interessant informasjon. Ansatte ved en institusjon som NSS er åpenbart redde for ledelsen tatt i betraktning den lojaliteten de utviste mht informasjon. De færreste ønsket å si noe som helst av redsel for reaksjoner fra høyere hold. Ledelsen ved NSS uttrykte tydelig at vedkommende som hadde opplevd dette burde ha kommet tjenestevei. Spørsmålet er da om dette hadde blitt tilstrekkelig tatt tak i. Neppe.

En annen ting jeg sannsynligvis hadde vært tjent med var å be om hjelp i arbeidet. Dette gjorde jeg ikke, og jeg erfarte at en sak kan virkelig vokse seg opp i halsen på en. I tillegg til de to ukene jeg la ned i arbeidet med saken i begynnelsen, jobbet jeg også mye- kanskje for mye- med den i etterkant. Tilslutt ble det for mye obduksjon i hverdagen min. Hadde jeg latt andre inn på saken 'min' på et tidligere tidspunkt, hadde jeg sannsynligvis unngått denne reaksjonen.

Bodø, 10.01.01


Linn Sandberg Skarstein

Vedlegg:

- 1) Minidisk – se eget vedlegg
Opptak av materiale redigert i kronologisk rettesfølge etter sendetid.
NB! Dette er *utdrag* av det som er sendt fra NRK (Dagsnytt, Her & Nå og NRK Nordland). Det har ikke vært mulig (og etter min mening heller ikke nødvendig) å få tak i absolutt alt som har vært sendt.
- 2) VHS- kassett. Opptak av tv-innslag (NRK Dagsrevyen og Norge i dag)
- 3) Rapport om obduksjonspraksis ved NSS
- 4) Pressemelding
- 5) Brev fra Pasientombudet i Nordland
- 6) Diverse andre mediers dekning av saken